

Tíðargrein

Óli Jacobsen
Argir

Fiskivinnupolitikkurin: business as usual

A teinbólkur (Makrelbólkurin) úr ovastu politisku leiðslunum er settur at skjóta upp, hvussu partar av fiskiskapinum undir Føroyum skal skipast í ár, staðfestir bert, at onkur óvanlig viðurskifti gera seg galdandi í Føroyum fyri tíðina.

Tað óvanliga er, at ovurhonds stórar nøgdir av makreli seinastu árinum hava gjørt innrás í okkara sjóðki í jagstran eftir føði. Makrelbólkurin er settur at skjóta upp, hvussu hettar tilfeingið skal býtast millum ymiskar aktørar

Samstundis meðan henda innrásin av makreli er farin fram, so er fiskiskapurin eftir øðrum fiskasløgum, serliga toski og hýsu, minkaður niður í 1/3 av sokallaðu langtíðarjavnvágini. Havstovan kunngjordi nú um dagarnar fyribilsúrslit av teirra yvirlitstrolingum á landgrunninum fyri 2012. Sambært Peturi Steingrund, doktara, so vóru úrslitini heldur óvæntað. Í árávís hava verið gjørdar samanberingar millum gróðurin í havinum og tilgongdina av toski, og samanberingarnar hava víst, at sveiggini hava fylgt gróðrinum. Eftir trý ár á rað við nógvum gróðri var roknað við meira toski, men støðan og útlitini eru vánalig.

Sambært Peturi Steingrund bendir ymiskt á broytingar í havinum, t.d. er meðalhitin hækkaður, yndisfóðin hjá toski (nebbasild) hevur lítið og einki verið av, men einki svar frá Peturi Steingrund um hví so er. Spurdur um, hvørt nógv veiða er ein orsök til vánaligu støðuna, varð svarað, at tað ikki kundi útilokast. Svárið hjá Peturi Steingrund gevur ábendingar um, at teir ikki hava eina neyva mynd av, hvat hendir á grunninum; kanska kunnu vit siga, at talan er um eina støðumynd, har teir ikki duga at greiða frá, hvussu fyrbrigðini á myndini eru íkomín. Hettar undirstrikar eisini, at fleiri parametur skulu brúkast at greiða fløkjuna í havrúminum.

Tað var hvørki Havstovan ella fiskivinnuumsitingin, men Reiðarafelagið, ið legði fram fakliga grundarlagið fyri makrelkravinum. Í hesum tilfari varð víst á ein sera óhepnan samanhang millum øðrumegin gýting hjá upsa, toski og hýsu og hinumegin stórar nøgdir av makreli í føroyskum sjóðki beint eftir gýtingina. Fleiri kanningar,

sum gjørdar eru aðrastaðir og sum eisini fleiri hava víst til, vísa hettar. Hví hevur Havstovan ikki í sínum kanninum eisini valt at taka útgangsstøði í einari hypotesu um, at makrelurin – í slíkum nøgdum – hevur beinleiðis ávirkan á vistfrøðina í havrúminum kring Føroyar? Men Havstovan hevur valt ta strategí, at so leingi hon ikki finnur prógv fyri samanhangi, so er eingin samanhangur. Havstovan trupulleikar við at greiða okkum frá, hvat hendir á grunninum!

Hvat ger politiski myndugleikin við hættiligu støðuna? Støðan er á ongan hátt nýíkomín, tí veiðuhagtølini seinastu árinum hava givið ábendingar um, hvør standurin á grunninum er. Jú, toska- og hýsufiskiskapurin skal vera ‘business as usual’. Tað verður bara høgt av hæli og sneitt av tá: Vit friða eitt øki her og skera nakrar dagar har, men annars er alt tað sama. Jú, men makrelurin? Nei, nei, nei, tað er týðningarmikið ikki at blanda hesi tingini saman ...! Fyri henda partin vera heilt serlig atlit at taka, sum einki hava við vanlig ella søgulig rættindi á Føroyagrundinum at gera. Seinastu trý árinum hevur politiski myndugleikin ongantið staðið á sama beini í makrelviðgerðini. Veruleikin er, at arbeitt verður eftir einum orwell’skum logikki a la at ‘øll prinsipp eru líka týðningarmikil, men summi eru meira týðningarmikil enn onnur’.

Eitt yvirlit yvir ymisku skipabólkarnar fyri 2011 vísir, at uml. 1.000 mans, sigla við føroyskum fiskiskípum, íroknað 200–250 mans, sum eru við smærru trol-, línu- og útróðrabátum. Halda vit nótaskipiniuttanfyri (60.000 tons til 7 skip við uml. 105–110 monnum), 14.000 tons í umbýti við Barentshavsfisk og eisini kvotuna uppá 12.000 tons til Havstovuna, so eru 62.000 tons eftir at býta millum restina av flotanum, t.v.s. til 850 mans, sum í útgangsstøðinum svarar til 73 tons pr. mann.

Hvussu ætlar so *Makrelbólkurin*, at býtast skal í 2012? Sambært óalmennum skjølum úr Fiskimálaráðnum, so verður býtt sum uppsett í talvuni.

Nú verða hesi tølini neyvan endaliga býtið, men tey eru kortini áhugaverd:

- Ein stórur partur av heimaflotanum er diskvalifiseraður!

Talva: Býti av makreli uppá skipabólkar (nótabátar undantiknir) og pr. mann						
Skipabólkur	Skip	Høvuðsveiða	Samlað tal av monnum	Meðalhýra 2011 í kr	Ætlað nøgd av makreli til bólkin	Makrelur pr. mann
Ísfiskatrolarar	32	Upsi	220	430.000	30.000 tons	136 tons
Ídnaðarskip	5	Ídnaðarfiskur	60	490.000		
Flakatrolarar	3	Toskur	84	670.000	20.000 tons	139 tons
Rækjuskip	2 + 2	Rækjur	50	660.000	8.000 tons	160 tons
Smáir trolarar	10	Ymiskur botnf.	40	??	1.000 tons	25 tons
Línuskip	17	Toskur/hysa	234	205.000	3.000 tons	7 tons
Garnaskip	3	Sv. kalvi/havt.	30	295.000		
Sm. Línuskip		Toskur/hýsa				
Útróðrabátar	??	Toskur/hýsa	150-200	??		

- Frávaldur! Er slettis ikki ein partur av býtinum! Hevur als ikki fingið møguleikan í boði!
- Aktørar, sum frammanundan sita við fiskirættindum, sum vit gjalda fyri við makreli, svartkjafti og øðrum, og sum nú eisini hava fingið tillutað toskakvotuna á Flemish Cap, teir gerast nú harumframt stórir aktørar í makrelfiskiskapinum undir Føroyum!
 - Nýggir aktørar á Føroyagrundinum – eisini við óbrúktum loyvum, sum nú blíva gjørd aktiv til makrel – fáa serstaka kvotu! Kvotan er so rívilig pr. mann, at skuldu allir skipabólkar (nótaskipini undantikin) fingið eins nógv pr. mann, so skuldi restkvotan, sum vit rokna við, verið 120.000 tons og ikki 62.000 tons at býtt ...!

Eisini onnur viðurskifti í býtinum eru áhugaverd. Hvussu er makrelbólkurin komin til, at ídnaðarskip og flakatrolarar skulu hoyra saman, meðan rækjuskip og trolbátar á landleiðini eru í hvør sínum bólki? Hettar tykist ógvuliga konstruerað. Er tað gjørt fyri at fáa onkra kabalu at ganga upp? Nýggju aktørarnir fáa millum 140 og 160 tons pr. mann, meðan verandi aktørarnir, trolbátarnir (sum fyri tíðina liggja fyri fiskaloysil), einans hava fingið tillutað 25 tons pr. mann! Mótsett grundgevingunum, sum verða brúktar ímóti húkaflotanum, so eru trolbátarnir útgjørdir at fiska makrel. Hví verða garnabátarnir og restin blandað saman? Er tað eisini fyri at fáa eina kabalu at ganga upp? Ein spurningur er eisini, um roknast kann við, at sami leistur verður brúktur í fráboðaðu sildaorrustuni?

Ein heimskendur danskari hugleiddi um hetta at verða varpaður inn í hendan heim. Man kennir ikki 'Skikke og Vedtægter' og hevur hvaðna minni havt ávirkan á tær reglur, sum galda manna millum. Kanska hevur man eina viðmerking ella enn tá okkurt at tala at. Men hvønn skal man venda sær til? *"Hvor er Dirigenten, jeg har en bemærkning at gjøre? Er der ingen Dirigent? Hvor skal jeg henvende mig med min klage?"*, skriver hann.

Nakað soleiðis munnu í hvussu er summi upplíva at vera vitni til makrelbýtið: Býtið verður bara blást omanyvir aktørarnar, og so er man bara partur av tí og hevur fingið nógv ella lítið uttan at verða eftirspurdur og uttan at vita hví! Tað er greitt, at Vestergaard tekur undir við býtinum í høvuðsheitum, og tað er hann, sum til tjúgund og síðst skal býta (uttan at Løgtingið vil tað øðrvísi) Men tá ið hann hevur verið spurdur nærri um hvat og hvussu, so kann hann ikki siga so nógv, tí samgongan og Makrelnevndin og Løgtingið skulu viðgera tað ... Hvønn skal man so spyrja? So eiðasørt at tað hvøttur úr nøkrum øðrum heldur – hvørki fyri ella ímóti! Hvar er orðstýrarin.....?

Spurningurin er, um makrelbýtið ikki bert er enn ein táttur í søguni um føroyskan fiskivinnupolitikk seinastu árinum. Politiskt hava partar av botnfiskavinnuni í Føroyum, á sjógvi og landi, verið gjøgnumregulerað; hinvegin er skipanin ein vavstur av ymiskum skipanum, oftani uttan rationalitet og uttan at nakar veit, hvørjum hon í roynd og veru tænar. Tað tragiska er, at góðska á veidda tilfeinginum í myndugleikahøpi ongantið hevur

verið eitt 'issue': Hesin tátturin av vinnuni er at kalla óreguleraður og nærum ongar treytir hava verið settar aktørum. Ei heldur hevur tað verið eitt mál fyri myndugleikan at fáa marknaðartreytir at virka. Hesi bæði saman – at reglur ikki eru um góðsku og fráveran av marknaðarkreftum – hevur verið ein eitrandi 'cocktail', har lægsti felagsnevnanin gerst standardurin, sum hevur køvt at kalla allan dynamikk og havt við sær, at vit nærum bert gera tað sama, sum vit hava gjørt seinastu 30 árinum, bara umaftur og umaftur.

Var tað ikki ein fronsk keisarinna, sum segði 'gev fólkinum sjónleik og kaku'? Tað skuldi ikki undrað meg, um studningur verður tað næsta, sum kemur á politisku dagsskránnu ... Í einum demokratiskum samfelag eru politiskir myndugleikar valdir at taka avgerðir, og vituligt eru ikki allar tilgongdir almennar. Tí nýtist tað ikki at vera nakað forgjørt í, at býtið av makrelinum verður *fyrirreikað* uttan alment orðaskifti. Men hettar málið hevur alstóran prinsipiellan og ítøkiligan týðning fyri samfelag og vinnulív: Tað snýr seg í roynd og veru um útlutan av ovurstórum virðisbrøvum, sum kunnu fáa avgerandi týðning fyri hvørt einstøk feløg hóra undan ella ikki; á eigara- og kapitalbygnað og harvið samfelagsliga valdsbýtið; á inntøkubýti og harvið sosiala (ó) javnan; á flotabygnað og harvið útgangsstøðið fyri gagnnýting av tilfeinginum á landgrunninum; o.s.frv. Líka mikið hvørja hugsan vit hvør í sínum lagi hava um hesi viðurskifti, so má minsta kravið verða, at allir partar verða hoyrdir og at politiska skipanin grundgevur fyri tí uppskoti, sum hon leggur fram.